

Stéphanie des Hortsová

Cartierova

PAN

TE

Ř

*Neuvěřitelný příběh
Jeanne Toussaintové,
šperkařky králů*

E

Stéphanie des Hortsová
CARTIEROVA PANTERŮICE

Stéphanie des Hortsová

CARTIEROVA PANTEŘICE

*Podivuhodný příběh Jeanne Toussaintové,
šperkařky králů*

Přeložila

Helena Obručová

Copyright © 2010 Editions Jean-Claude Lattès
Translation © Helena Obručová, 2014
Czech edition © Metafora, 2015

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-794-8 (PDF)

OBSAH

1. Hotel Majestic	11
2. Belgie	23
3. Můj husárek	31
4. Rodinná rada	40
5. Moje sestra	47
6. Belle Époque a svět kurtizán	53
7. Mluví o tom celá Paříž	62
8. Můj letec	70
9. Válka	75
10. Smrt	84
11. Můj stvořitel	94
12. Rue de la Paix 13	106
13. Rodinná rada	117
14. Rozchod	127
15. Svatba	135
16. Šílená léta a galantní Indie	140
17. Jachty a další věci	150
18. Válka	161
19. Odpor	169
20. Hotel Majestic	176
21. Smrt	184
22. Stažené rolety	191
23. Osvobození	195
24. Dragonfly	206
25. Padesátá léta	211

26. Pančevice	216
27. Rodinná rada	227
28. Můj manžel	237
29. Smrt	246
30. Rue de la Paix 13	253
Slovníček	262
Děkuji...	266

Mé matce

Co jste zač, vy, jež dáváte vůni diamantům?

– kněžna Bibesco k Jeanne Toussaintové, 1948

1

HOTEL MAJESTIC

Jdi, nebo chcípni,
to byla moje zásada...

Paříž 1941

Kdo jsem? Pták v kleci, třpytivý, jistě vzácný, nebo to aspoň tvrdili muži, které jsem milovala a kteří si mě nikdy nevzali. Kde jsou dnes, když je tolik potřebuji? Ať mě přijdou vytrhnout z drápů gestapa, ať mě nenechávají opuštěnou v téhle tmavé místnosti čelit sobě samé a vzpomínkám na nepříliš dobrotivé časy. Kdo pro mě přijde? Kdo se odváží bránit mé jméno, kdo mi navrátí ztracenou čest? Kdo? Louisi, Pierre, kde jste? Neopouštějte mě! Nejsem tak silná, jak bych si přála dávat najevo. Prosím vás... Co zbude z mé hrdosti? Pět řad postříbřených perel v orientálním stylu. Slzy bohů... A ta brož, co mi ukradli. Lazurit, korál, safír, růže na platině, pták v kleci... Ano, dobře jsem se jim vysmívala. Skopčáci, špinavá rasa!

Vpadli do butiku dnes brzy ráno. Zrovna jsme otevřeli, ale ateliér byl už dvě hodiny v plném provozu. Doplňky, přívěsky a další ozdoby; výrobci mají plné ruce práce. Dnešní době vládne bestiář. Cizokrajní ptáci, kohouti a slunéčka sedmitečná vzbuzují nadšení, nabízejí lehkost v těchto temných hodinách, jimiž procházíme. Objednávky jsou jen vzácné, pořizujeme zásoby. Němci

mají vkus, ano, přiznávám, peníze také a já mám v úmyslu je přimět utrácet!

Upíjím svou třetí kávu, nechutnou směsku, a přemýšlím, že jsem možná měla zůstat v Ciboure. „Vztekle křičet je k ničemu, Jeanne,“ řekl mi Louis před svou emigrací do New Yorku. „Nic proti nim nezmůžeme a pak, okolnosti moc nepřejí koketnosti, prozatím zůstaňme ve svobodné zóně, počkejme.“ Louis, tak moudrý, tak daleko... Gestapo právě vsadilo jedenáct členů firmy do vězení, jedenáct členů, mezi nimi i Luciena Lachassagneho, mého oblíbeného kreslíře, a Georgese Rémyho, krále prstenů. Smutná epocha, které vládnou zvířata! Ano, nejspíš jsem měla zůstat v Ciboure...

Dva černé vozy s předním náhonem zastaví za strašlivého kvílení pneumatik před domem číslo třináct. Dvířka prasknou, vojáci vyrazí z aut, jejich boty tloučou zemi. Zvědaví kolemjdoucí čekají, koho zabásnou tentokrát. A on, Werner Best... Ještě neznám jeho jméno, ale již brzy ho poznám. Vtrhne do prvního salonu, rozeznávám tvrdé zvuky, hrdelní, příkré. „*Schnell, vernünftig, still.*“ Nemluví německy. Nenávidím Němce. Best si nechá jediným prudkým pohybem otevřít výkladní skříň. Skvěle, můj přítelíčku, teď vím, co tu děláš, přišel sis pro mě. Nemám strach. Ještě ne. Jeden z vojáků vriská: „Toussaintová! Najděte Toussaintovou.“ Finette, mladá prodavačka, se třese po celém těle, koktá, oni ji uhodí, až padne na zem. Prasáci! Jak jen vás nenávidím!

„Židovka!“ řve voják. „Toussaintová je Židovka!“

„Slečna je Belgičanka, pochází z Flander,“ škytá Finette.

„Toussaintová, kde je Toussaintová?“ vriská ten chlap, jako by ji neslyšel, a fackuje to ubohé dítě.

„Tady, pane,“ ozvala jsem se, scházejíc po schodech z tepaného železa. „Přestaňte ji týrat, prosím, neschovávám se a jsem připravená vám odpovědět na vaše dotazy.“

* * *

Vždy jsem si dávala nanejvyšší záležet na svých *entrées*, na tom, jak vstupuji „na scénu“, a tak to i zůstane, aspoň pro historii firmy Cartier. Pevně stojím na posledním schodě, třesoucí se rukou svírám křišťálovou kouli na zábradlí, rozhodnutá postavit se čelem muži, který je zřejmě toho všeho velitelem. Werneru Bestovi. Jsem panterice. Cartierova panterice. Ve svých bezmála pětapadesáti letech už nemusím nikomu nic dokazovat a taky už nemám co ztratit, hlavně ne svoji důstojnost. Ano, pane Beste, hlavně ne svoji důstojnost!

„Výborně tedy, *madame*, jste rozumná,“ praví ten děsivý člověk. „Tuším, že si budeme rozumět. Pojdme se projít na naše velitelství. Hotel Majestic, znáte?“

„Třída Kléber, jestli se nemýlím...“

„Seberte ji!“

Ani jediný pohled na mé zaměstnance. Riskovala bych, že si v něm přechtou mou nejistotu. Silná, zůstat silná. Pořád. Kvůli legendě, památce, kvůli té osobnosti, kterou jsem ukovávala rok po roce. Žena z bronzů. Železná žena. Krunýř si vynucuje respekt, chlad je má hradba, emoce mě děsí. Držet se, ať to stojí, co stojí, držet hlavu vzpřímenou a ovládat svůj strach. Zarazit paniku. Žádné slzy ani nářky, postupovat přímo vpřed jako vždy.

Na rue de la Paix se srotil dav. Není to kvůli tomu, aby spatřili Eduarda VII. nebo mahárádzu z Kapurthalu, jak vcházejí ke Cartierovi. Vůbec ne; tady jde o zatčení. Mé zatčení. Vojáci mě bez skrupulí hodí do jednoho vozu. Motor naskočí a my s pekelným otrásáním jedeme do kopce podél Champs-Élysées. Pod ostřížím dohledem dorazím do sídla vojenské německé vlády. Je to zlověstné místo. Třetí říše úraduje. Nacistické vlajky se vzdouvají nad každým oknem, stěny pokrývají svastiky a je tu jen jedna šperkařka, aby v tom viděla symbol stylu *art*

deco. Klapání bot, cvakání samopalů, napjaté paže a hitle-
rovské pozdravy. *Heil!* Srdce mi zběsile buší, vězni přišli
o svou hrdost a jedna matka, která žádá, aby jí navrátili
jejího syna, dostane pažbou přes nos jako jednoznač-
nou odpověď. Můj Bože, proč jsi nás opustil?

Odvedou mě do téhle tmavé cely, kde už nekonečnou
dobu chřadnu. Nic k pití, žádné cigarety, jen čekání
a nejistota příštího okamžiku. Sténání v dálce a náhle
ohlušující rachot. Hluk blížících se kroků a pak zase mi-
zejících v dálce, tlumené zvuky, krátké klapání, skoro
jako by se minulost chystala znovu vytrysknout a stále ta
slova, nicotné úryvky: „*Schnell, vernünftig, still!*“ Ne, nedo-
volím jim, aby na mě zapůsobili. Vzpomínky, co jsou to
vzpomínky? Kousky života sloužící ke stvoření ženy nebo
jejímu zničení. Ale ještě nenadešel čas, dveře se otevřou
a vpustí dovnitř pár odhodlaných mužů. Vojáků. Šéfů.
Trýznitelů. Němců. Znovu podzemní chodby tohohle
hotelu duchů, křik, exploze a potom nejisté ticho zaka-
lené klapotem bot na navoskovaných parketách.

Uvedou mě do kanceláře obložené dřevem, která je cítit
staromódním parfémem. Jedním z té dovršené epochy,
v níž se tak dobře žilo. Werner Best je tady, obklopen dvě-
ma strážci a jedním pomocníkem z tábora. Pokyne mi, ať
se posadím. Jeho nohsledi ho oslovují *Obergruppenführere*.
Z jejich řeči vyrozumím, že je šéfem policie. Měla bych
to považovat za čest? Je mladší než já. Má tvrdě tesaný
obličej, černé obočí a tmavé oči. Vydržím opětovat jeho
pohled beze zloby, nenávisti či opovržení, jen s lehkým
znuděním. Vím, že tu nejsem náhodou. A co kdyby šlo
jen o špatný vtip? Ale *Obergruppenführer* Best nemá smysl
pro humor.

„Kdo jste?“

„Jmenuji se Jeanne Toussaintová.“

„Celé jméno.“

„Jeanne Rosine Toussaintová.“

„Židovka?“

„Ne, Belgičanka a Lotrinčanka.“

„To bude třeba dokázat. Bydliště, datum a místo narození. Pokračujte.“

„Narodila jsem se 13. ledna 1887 v Charleroi Vlámce Marii-Louise Elegeerové a Edouardu Viktoru Toussaintovi, rodákovi z Hauvette u Domréu. Bydlím v domě číslo jedna na náměstí Iény, v šestnáctém pařížském městském obvodu. Mám dvě národnosti: francouzskou a belgickou. Pracuji pro společnost Cartier v rue de la Paix třináct. Jsem vedoucí předního klenotnictví.“

Můj hlas odletí, jako by byl ode mě zcela oddělen. Je pevný a zároveň chraptivý. Mám tuto jistotu, která nepřestávala během tolika let narůstat, tento nárok je mým vyznáním – to a umění zadusit emoce za každou cenu. Šéf policie na mě dělá dojem, jenže strach je silnější. A samozřejmě to není moje první bitva. Mladý strážný stojící hned za Bestem na mě divně zírá. Je mrtvolně bledý, drží se rukama samopalů, řekli byste, že se právě osobně setkal se smrtí. Jsem opravdu tak ohromující? Moje osobnost je tak působivá, že je z toho malý strážce vyveden z míry? Ve válce si nemůžete vyměnit role. Poměr sil také ne. A je to stráž, kdo drží zbraň. Ale proč ten naléhavý pohled?

Werner Best se chystá pokračovat ve výslechu, ale přeruší ho prudké bušení na dveře. Ohlašuje generála německých okupačních sil, Otto von Stülpnagela. Tento muž mi není neznámý, je to zákazník od Cartiera. André Denet se stará o jeho objednávky. Prodali jsme mu úžasné hodiny. Obdélníkový model s onyxovou základnou a skříňkou ze zaobleného křišťálu. O každém z našich pravidelných návštěvníků máme k dispozici pečlivě sestavený záznam o tom, jakou funkci zastává, co se mu

líbí, co už si vybral, o jeho „přítelekyních“ a všechny ty ostatní maličkosti, které dělají rozdíl mezi fasetovaným růžovým turmalínem a žlutým diamantem. Vím, co je v zápisu každého nacistického pohlavára. Generála von Stülpnagela vrchní velení pověřilo dobrovolným sváděním, operací, která ale ani zdaleka nefunguje. „*Opuštěný lide, důvěřuj německému vojákoví.*“ Jak dodat důvěru lidu pod útlakem, když nejde o nic jiného než jak si ho podrobit každý den o trochu víc podporováním udavačství a dalších nízkostí. Masakry, rychlé popravy, bezpráví, odvety na nevinných rukojmích. V dobře informovaném prostředí se šeptá, že Otto von Stülpnagel začíná vážně pochybovat o oprávněnosti Führerovy politiky, a kdyby v sázce nebylo bezpečí jeho rodiny, která zůstala v Berlíně, už by dávno odstoupil z funkce.

„Dozvěděl jsem se, že jste v našich zdech uvítali paní Toussaintovou. Moje přítomnost je vám nepřijemná, *Obergruppenführere?*“ zeptal se generál a posadil se, aniž by počkal na odpověď.

„Prosím,“ zahučel Best a tváří se mu mihl sotva znatelný úšklebek.

Pak se mi upřeně zahleděl do očí. Žralok, připadá mi jako žralok a navzdory letnímu horku se otřesu. Neví, že mi říkají panteřice, a tak si tedy nechám pro sebe, že umím rozdávat škrábance. Konečně se dostáváme k tomu hlavnímu. Policejní šéf drží v rukou jednu z mých kreací, brož nazvanou *Ptáček v kleci*, němého slavíka za mřížemi zlatého vězení, šperk zdobící výkladní skříň rue de la Paix, moje malá účast na odboji.

„Co je tohle?“ zasykne Werner Best a s povýšeným gestem hodí šperk na psací stůl.

„Lazurit, korál, safír, růže na platině a žluté zlato na klec,“ odpovídám a přitom brož seberu.

Hladím ji palcem a ukazováčkem. Jak jemné je korálové tělíčko ptáčka, jak se třpytí jeho očko ze safírového

kabošonu, a to skoro neviditelné zasazení. Louis by byl na mě pyšný...

„Pěkná práce, pane důstojníku, to vám potvrzují, velmi pěkná práce. Možná by bylo pro vás jednodušší, kdybyste se stavil v obchodě, dala bych vám to... zabalit.“

„Nedělejte si ze mě blázný, *madame*,“ přerušil mě Best, jehož zloba roste. „Raději mi vysvětlíte, proč je tenhle pták v kleci vystaven v osmi výkladních skříních na rue de la Paix. Mám snad mylnou představu, ale vnímám to jako urážku našich vojsk. Nevím, co si o tom myslíte vy, pane generále, ale přál jste si asistovat u výslechu, počtete nás tedy svým názorem na věc.“

Otto von Stülpnagel si ode mne vezme brož a otáčí ji mezi prsty. Poznám muže, který si cení šperků. Nejdříve hledí na mě, potom se otočí k Bestovi.

„Myslím, že tento malý zázrak vystavený v takovém množství na rue de la Paix... ano, opravdu mám za to, že je urážkou naší nynější politiky sloučení s francouzskou populací. Máme-li důkaz, že to paní Toussaintová vytvořila až po našem vítězství, můžeme to nepochybně prohlásit za urážku a *madame* za to patřičně zaplatí. Ale pokud byl tento skvost vyroben před válkou, řekl bych, že jde jen o nešťastnou náhodu. I když paní Toussaintová bude samozřejmě nucena stáhnout brož z prodeje a počkat na lepší časy. Co vy na to?“

„*Madame?*“ znovu se ujme slova *Obergruppenführer*.

„První takový ptáček byl vyroben v roce 1933. Navrhl jej Peter Lemarchand. Sdíleli jsme společnou lásku k ptákům a ke všem zvířatům. Původně to byl přívěsek k náramku vyrobený pro Yvonne Printempsovou na objednávku Pierra Fresnaye. Určitě víte, že *mademoiselle* Printempsové se přezdívalo Slavík. Vzešlo to od jednoho novináře, který uzavřel svůj článek slovy: *Slavík jaro nedělá. Zato naše slečna Jaro¹ dělá skvěle slavíka.*“

¹ Printemps je francouzsky „jaro“.

„Zatímco váš slavík v kleci mi připadá němý jako kapr a nositel urážlivé symboliky,“ pokračuje břitce Best.

„To je váš výklad, pane, a na vaši zodpovědnost,“ namítnu, jistá si svým právem.

„Pane generále, pokračujte prosím, než se rozčílím a pošlu ji bez okolků do pracovního tábora.“

Best vyskočí, zapálí si cigaretu a opře se o nepoužívanou krbovou římsu. Má skvělé vzezření, to nelze popřít: vysoká elegantní postava, perfektní uniforma, dokonale vyleštěné boty, tvář jako načrtnutou od Cocteaua a ta krutost v pohledu, která zničí všechnu klíčící dobrotu. Tak odlišný od generála von Stülpnagela, který vypadá mimořádně oťřesen tím, co se děje. Veliké světlé oči, které už v nic nevěří. Jako by si nemohl vybrat, na kterou stranu se přidat. Na tomto světě není místo pro váhající, jdi, nebo chcípni, dnes nesmíte pochybovat, to platí víc než kdy jindy. Hledí na mě s laskavostí. Generále, vy jste vyřízený!

„*Madame*, ten slavík tedy...?“

„Přívěsek jako každý jiný...“

„Nějaké podobné?“

„Už nevím, byla tam taky cikáda, Yvonne Printempsová debutovala v *Cikádě*, a potom Eiffelova věž, pochopitelně. Mlýn, možná pro Moulin Rouge, můj Bože, jak je to dávno. Ale toto všechno máme uloženo v rue de la Paix, stačí si to jen ověřit.“

„Dobře, to je samozřejmé,“ uzavře generál von Stülpnagel.

„Ještě dvě nebo tři otázky, *madame*,“ ozve se však policejní šéf a přitom se znovu usadí proti mně. „Co víte o Étienneu Bellangerovi a o Johnu F. Haseyovi?“

„Jsou to kolegové z Londýna a New Yorku. Co bych o nich víc mohla říci?“

„Zdá se, že tito pánové jsou v kontaktu s generálem de Gaullem v Londýně. Vy přece jistě víte, že generál de Gaulle je ubytován v Cartierových kancelářích v New

Bond Street. Mimochodem, to právě tam sepsal svoji slavnou výzvu z 18. června.“

„Nikdy jsem do Londýna nevkročila, nemluví anglicky. Válka jednotlivé Cartierovy dílny rozděluje, tohle mi nemůžete klást za vinu.“

„Mí vyzvědači zaslechli onehdy jeden zajímavý klípek. Mluví se o odznacích pro odbojáře vyráběných ve vašich londýnských ateliérech.“

„Cože, odznaky? Cartier bezcenné zboží nevyrábí, za co nás vůbec, pane, máte?“ vykřiknu rozhořčeně.

„Prozatím nevím, *madame*. Ale všechno, co jste vypověděla, postoupíme k prověření. To o vašem belgickém původu a slavíkovi slečny Printempsové. Zatím se pozdržíte v našich zdech, pokud vás to nebude obtěžovat.“

„Jak dlouho?“

„Jak bude trvat ověření, není-liž pravda, pane generále?“

„Vy jste policejní šéf, *Obergruppenführere*.“

„Stráž! Odvedte paní Toussaintovou do cely. *Madame*, brzy se uvidíme.“

„Jsem vám k dispozici,“ odpovím a nechám se eskortovat.

Ještě teď se třesu. Divný pocit. A je mi zima. Strážný se na mě usmívá. Proč? Před chvílí měl vystrašený výraz a teď mi připadá, jako by se mi snažil něco sdělit... Je o dvě hlavy vyšší než já, nejsem moc urostlá, pravda. Jdu před ním, slyším bouchání jeho zbraně o opasek, cítím jeho pohled na zátylku, občas se otočím a v jeho očích najdu něhu jako předtím. Kdykoli otevře dveře, ustoupí a nechá mě projít. Ne, nerozumím. Co chce? Je to pěkný chlapec, asi třicetiletý. Má azurově modré oči lemované dlouhými černými řasami. Skoro ženský pohled pod tou svou železnou přilbou. Hrozně mě to vyvádí z míry. Mám pocit, že vidím svůj život odehrávat se v těchto očích... Jeho ústa jsou něžná, když se usmí-

vá, pociťuji něco šíleného, něco jako nadšení, které mě k němu postrkuje. Divné. To musí být strach.

Kráčí za mnou temnými chodbami Majestiku. Čas od času se zastavím a on mi gestem prodchnutým něhou naznačí další cestu. Mám pocit, že by se mnou chtěl mluvit. Aby mi řekl... co? Mříž, dozorce nás nechá vstoupit do vězení, můj strážce se ke mně obrátí a pak už nic, podivný pozdrav a znovu se ponoříme do bloudění v podzemí pod pařížským palácem. Nakonec dojdeme k něčemu, co vypadá jako cela. Strážný se skloní tak nízko, jako bych byla královna na prahu svého druhého sídla, Marie Antoinetta na schodech popraviště obklopená svými dvorními dámami v hadrech na znamení úcty. Naznačí lítostivou grimasu a francouzštinou bez přízvuku mě osloví:

„Tak jste tu, *madame*, je mi to líto.“

„Prosím?“

„Jmenuji se Heinrich, paní.“

„Já... proč... my se odněkud známe, Heinrichu?“

„Madame, jen abyste věděla... vrátím se a udělám všechno, co bude v mých silách, aby vaše uvěznění bylo snesitelnější.“

Ještě jednou se ukloní. Heinrichu, neodcházejte, zůstaňte, chtěla jsem se vás zeptat... Ale litinové dveře už se znovu zavřely a mladý strážný zmizel i se svými tajnostmi a světlým pohledem. Cítila jsem se s ním dobře. Jistěji. Odešel a můj strach se vrátil. Conciergerie nemá nic společného s Majestikem a místo královnina náhrdelníku tady dnes hraje hlavní roli brož. Ale co se stalo s mým *Ptáčkem v kleci*? Otto von Stülpnagel ho schoval, nebo se ho zmocnila ta špína Werner Best? Heinrichu, vraťte se, prosím. Heinrichu?

Sama. Co ode mě ti Němci chtějí? Vystrašit mě? Ano, mám strach, vyhráli jste. Poslat mi obraz mé vlastní samoty? Plakat, to je tak dávno... Pláč, naposledy jsem pla-

kala... Nemyslet na to, už nikdy více. Držet se, zvednout hlavu, vystrčit bradu. Kdo jste? zeptal se mě Werner Best. Jsem Jeanne Toussaintová, Cartierova panterice. Nosím u sebe symbol veselé Paříže, šílených dvacátých let, vášně a elegance. Nejslavnější vkus pramení v rue de la Paix. Tryská mezi žlutými sloupy a černí mramorového chrámu smísenými s pozlátkem, aby zaplavil nejkrásnější města světa. Lazurit, korál, safír, růže na platině, pták je v kleci, jistě, ale ještě může zpívat, protože si zachoval svou důstojnost. Žluté zlato na mřížce. Kdo by si byl pomyslel, že jednoho dne zabední okna hotelu Majestic? Kdo by měl v úmyslu narušit můj život a tu osobnost, již jsem ukovala ze všech kousků? Němci, vždycky Němci, můj Bože, prosím, pomoz mi...

Jemně si vyzuji baleríny z lakované kůzlečí kůže, které André Perugia navrhl na mou počest. Potom si rozepnu perlový náhrdelník, nechám perličky kutálet mezi prsty a opatrně je odložím na dřevěný stolek. Lehnu si a přitáhnou kolena ke hrudi. Nikdo na mě doma nečeká. Nevím, kde je Pierre, organizuje odboj. O mém zatčení se nic nedozví. Louis, už je to dlouho, co na mě Louis nikde nečeká, Louis je v New Yorku spokojený, Jacky a Claude se k němu konečně připojili, je tedy ukonejšěn. Anne-Marie ještě jednou dosáhla svého, vždycky vzdor svému otci, aby ho nechala platit za jeho další svatbu. Ach, Cartierové a jejich nedůtklivost... Dnes večer je to slečna Decharbogneová, kdo má moc, která spustí železné rolety v rue de la Paix. Dnes večer, jen protentokrát. Vím to moc dobře, protože zítra nastává další den...

Ticho. V dálce klope okenice. Okenice klope a znovu přichází dětství. Znovu plakat, vzlykat jako malá holka... Čtyřicet let uběhlo. Bylo třeba jen několika Němců a slov, která nechci slyšet. Bylo to předtím, dávno předtím, než se všechno změnilo, než se rozplynula má bez-

starostnost. Před Pierrem, Louisem a mým dalším Pierrem. Před perlami, ametysty a tyrkysy. Před tajemnými hodinami, galantní Indií, pantericemi a chimérami. Před bláznivými dvacátými lety a *belle époque*². Bylo to v Belgii v dobách mého dětství, kdy jsem měla to, co nazýváme rodinou.

² Francouzsky „krásná epocha“, název pro období evropských dějin mezi koncem 19. století a první světovou válkou, dobu bezstarostnosti a prosperity.

2

BELGIE

Z domova jsem utekla ve třinácti. Poprvé. Ale rychle mě dopadli. Příliš rychle. Způsobila jsem svému otci obrovské trápení. Nemohl to pochopit. Přísahala jsem si, že příště se mi to povede a že už se nevrátím. Abych znovu neviděla slzy kutálející se po jeho šedivých tvářích. Ani smutek v jeho světlých očích. Ten modrý pohled, který jsem podědila. Moje matka, ta se ani neuráčila si mé nepřítomnosti povšimnout. Stejně jako skoro nepostřehla tu Charlottinu, mé starší sestry. Tolik bych si přála, aby mě teď viděla, ale její srdce je už jinde, tak daleko od nás. Ubohý tatínku, tys o tom nikdy nic nevěděl. Nebo jsi to aspoň hrál. Chránit iluzi, ať to stojí, co to stojí.

Během těch let to v Bruselu vřelo, my Vlámové jsme říkali, že Brusel „bruselí“. Rozkvět, hluk, rozmach, náš dobrý král o ničem nepochyboval, velké obchody, divadla. Ano, město zažívalo neobvyklý rozvoj a Leopold II. slavnostně zahajoval tohle a tamto, dokud se hloupě nezamiloval do tanečnice. Vidíme první motorová vozidla podél bulváru Anspach, do domů bohatých měšťanů se zavádí elektřina. Všichni cizinci k nám přicházejí hledat potěšení, která jim jejich domovské země odmítají dopřát.

Bydlíme v ulici Philippe de Champaigne, v prvním poschodí zastaralé budovy pár minut od Velkého náměstí, pokud se vydáte ulicí Etuve. Rodiče vlastní obchůdek

s krajkami. To je velká specializace mojí matky. V dřevěném rámu paličkuje předkreslený motiv. Pomalu přendává špendlíky a pak spatříme ten nejkrásnější obraz, který bude brzy zdobit živůtek nějaké půvabné dámy. Moje matka používá velmi jemné lněné nitě, což zaručuje úspěch jejích kreací. Bože, jak ji obdivuji! Její talent krajčářky, její pronikavé oči, které okamžitě rozpoznají, co v motivu nesedí, její tvůrčí nadání, způsob, jakým umí stvořit soupravu pro kněžnu se třemi perličkami a jednou mušelinovou stuhou...

Obchod mých rodičů si brzy získá dobré jméno. Je třeba podotknout, že můj otec je mimořádný obchodník, který neohrnuje nos nad prací. Je to nevysoký muž s chraplavým, hlubokým hlasem. Brzy ráno odchází s vozíkem hroustícím se pod tíhou krajek. Těžce ho vleče jakkoli daleko, v dešti, vichru či v zimě. Prodává to všechno na trhu a jeho obrovský náklad se promění v malebný stánek. V laskavém a barvitém prostředí záníceně oslovuje davy: „Moje krajky, pojdte si koupit moje krajky, ach, jaké krásné flanderské krajky!“ Od Marolles do Bois de la Cambre, od Uccle do Schaerbeeku a od divadla de la Monnaie do čtvrti Uršulinek, na náměstí svaté Kateřiny nebo do ulice des Sols, můj otec šíří svou dobromyslnost, čímž vydělává na živobytí celé naší rodiny. Musím říci, že toho času maminka krajka zdobila už mnoho dámských krčků, stejně jako uniformy vojáků a oděvy duchovních. A ještě také čepce, čapky a kapesníky. A ubrousky, dečky...

Charlotte i já chodíme do školy Notre-Dame-de-Laeken v ulici Molenbeek, náš bratříček Edouard, příliš malíčkový, zůstává doma a pronásleduje matku, větší se jí na spodničky. Ona si ho skoro nevšímá, dokonce to vypadá, že ji vůbec nezajímá. Zdá se, že jen málo věcí upoutá její zájem, málo věcí a taky málo lidí. Můj otec, horlivý katolík, dohlíží na naše náboženské vzdělání. Bůh je

nedílnou součástí mé existence. Je dalším členem naší rodiny jako starý, moudrý a dobrotivý strýc, na kterého se neustále obracím s kdejakou hloupostí či modlitbou. Můj Bože, prosím tě, zaříd', aby mi maminka dala pusku na dobrou noc, můj Bože, prosím, ať dostane Charlotte dobrou známku z prvouky. Ach, Charlotte, moje velká sestra, moje polovina, moje malá máma. Charlotte, to je celý můj život! Jemně se mi vysmívá, když mluvím s Bohem. Říká mi klarisko, bernardinko, vizionářko a pak náhle zvažní a dodá: „Víš, Jeanne, dobrý Bůh, to je něco úžasného, ale starší sestra je lepší.“ Večer při návratu ze školy se já a Charlotte ostentativně procházíme před sochou Čurajícího chlapečka, smějeme se nestydatosti toho malého děcka, které vypadá tak potěšené tím, co právě dělá, a představujeme si jeptišky schované pod svými čepci, jak odmítají projít kolem drzouna, který má volnou jen jednu ruku. Je to čas bezstarostnosti, her s kácou, rozpustilých výbuchů smíchu bystrého caparta Edouarda. Je to dětství, ale také předehra k útrapám, slzám a velkému srdci naplněnému potupným zármutkem, ale to já ještě nevím.

Následkem výjimečně drsné zimy můj otec onemocní. Velmi onemocní. Ano, ještě teď si vzpomínám na tu zimu, jako by to bylo včera. Ulice jsou šedé stejně jako nebe. I chodníky jsou šedé. Dokonce i stromy, které lemuji příkopy, jsou šedé. Padá mrznoucí déšť a vítr se ztrácí ve slepých uličkách a v zadních částech dvora. Můj otec kašle, až to rve srdce, ale pokračuje v pobíhání po jarmarcích a poutích. Potom už plive krev a pan doktor mu nařídí zůstat doma. Začínají nám chybět peníze, uhlíř už nestoupá až k našim dveřím a na ulici Philippe de Champaigne se snáší smutek.

Proti všem předpokladům se z toho tatínek dostane, ale už to není tentýž člověk. Naučíme se nové slovo: ro-

zedma. Říkám si, co asi může znamenat. Charlotte mi vysvětlí, že tatínek už nepotáhne svůj vozík, musí zůstat v teple, je konec s trhy a důstojností tohoto dobrého muže. Moje matka si nikdy nepostěžuje na nový stav, do kterého je můj otec ponořen, nedá najevo ani vyčerpání, ale ani emoce. Nikdy se o nás moc nestarala. Edouard patří mému otci a mě ona ani nevidí. Moje matka je vzdálená žena, ztracená ve světě, do něhož nepatříme. Její obličej je hladký, bez výrazu, oči jí téměř nejiskří, prostě jen bloudí po téhle zemi.

A pak se neočekávaně přihodí několik událostí, jedna významnější než druhá. Už si nevzpomínám ani jak, ani v jakém pořadí se to stalo, vím jen, že jednoho dne vtrhl do našeho života Němec. Upovídaný, obdařený uměním udržovat konverzaci. Je vyšší postavy, což je v rodině, jako je ta naše, výjimečné. Matka obvykle říká, co je malé, to je milé. Jednoho dne už to říkat přestane. Dívá se na Němce a ten je veliký. A moje matka se znovu začne usmívat. Cizinec má jméno, které jsem nikdy nevyšlovala. Má nápady, které se zdají geniální. Tvrdí, že moje matka je nedostižná krajčářka a že si zaslouží vývěsní štít se svým jménem. Prohlašuje také, že jehly ničí její jemné ruce a že obchod s látkami je výnosnější. Ujišťuje nás, že zná lodě a vyjednávače, říká, že Antverpy nejsou tak daleko, můj Bože, říká toho tolik, že moji rodiče už neříkají dočista nic. Poslouchají, přikyvují.

V té době se uvolní jeden byt v přízemí našeho domu. Padne rozhodnutí z něj udělat krámek. Němec s mou matkou se o něj starají a díky tomu má otec čas na odpočinek a Edouardovu výchovu. A tak se věci uspořádají, beze sporů a zmatků, dějí se jaksí samozřejmě, jako když jeden den bylo světlo a potom nebe a život na zemi. A vše je domluveno. Němec se u nás usídlí natrvalo. Moje matka se stane parádivou. Znovu k nám chodí uhlíř, putnu důkladně upevněnou kolem čela. Otec zapomněl na svoje cesty se zbožím a na všechny ty dámy pro-

cházející se po korzu Louisovy třídy, které nosí krajkové čepečky vyrobené jen od Marie-Louisy Toussaintové. Tatínek prohlašuje, že Němec je obdivuhodný muž a že vytáhl naši rodinu z trosek. Nazývá ho „můj přítel, můj velmi drahý přítel“. Matka ho nenazývá nijak, ta se na něj jen dívá. A všichni společně děkujeme Bohu, při každé modlitbě, že nám tohoto muže přivedl do života, do našeho domu a do našich srdcí.

To v téhle době utekla Charlotte. Zmizela. Bez jediného slůvka. Jednoho večera jsme šli spát a příštího dne už tady nebyla. Proč? Charlotte, pověz mi proč? Moje první slzy a ty, které vidím kanout z očí mého otce. Edouard štěbetá a táta odvrací zrak. Kde je, nic mi neřekla, měla tajemství? Tatínek neodpovídá, neví, je toho na něj moc. Jednoho dne mi poví jen, že se život rozhodl na něho zapomenout. Ale to mi mou starší sestru nevrátí. Kdo by mohl zastoupit mou malou mamku? Kdo mě bude večer držet v náručí? Kdo mi bude sázet pusinky na krk a prozpěvovat klarisko, kapucínko, bernardinko... Kdo mě ještě bude mít rád? Pověz mi, můj Bože, prozrad mi, ty, který vidíš všechno, co jsi udělal s mojí starší sestrou? Jsem jenom malá, ztracená holka, která každý večer vzlyká do prostěradel svírajíc starou Charlottinu panenku. Schovávám nos na jejím břiše a dokážu z něj vymámit ještě několik závanů její vůně. Moje velká sestra mi tolik chybí. Srdce mám rozcupované a učím se samotě. Později, mnohem později, obdržím dopis s pařížskou adresou. *Přijed' za mnou*, píše Charlotte, *přijed' rychle*. A to jméno neznámé ulice, úplný konec světa. Co tím chce říct? Nerozumím ničemu. Paříž, to je tak daleko, město světél, Charlotte je tam úplně sama. Kdo mi pomůže to rozmotat? Určitě ne otec, který už spí, ani matka, která se o mě skoro nezajímá. A tak mlčím, přeložím dopis na čtyřikrát, osmkrát, šestnáctkrát a ukryju ho v kapse zástěrky. Jen co jsem sama, rozložím ho a snažím se v ohy-